

DESET GODINA OD RAZARANJA VIJEĆNICE – NACIONALNE I UNIVERZITETSKE BIBLIOTEKE BOSNE I HERCEGOVINE

(1992. – 2002.)

Dr Enes Kujundžić

direktor Nacionalne i univerzitetske biblioteke BiH

Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine (NUB BiH) osnovana 1945. godine, razorena je u artiljerijskom bombardovanju 25/26 avgusta 1992. godine. Artiljerijski napad na Vijećnicu, u kojoj je bila smještena ova biblioteka, započeo je oko 9 sati navečer, ali inferno koji je progutao njene zidove i njene kolekcije i ostavio samo goli skelet velelepog zdanja, trajao je znatno dulje. U danima koji su uslijedili moglo se iznad Baščaršije vidjeti kako ugljenisani ostaci listova, knjiga i časopisa – na kojima je ispisana historija Bosne - besciljno lepršaju i odlaze u nepovrat. Svjedoci fatalnog događaja, među kojima i nekoliko djelatnika NUB BiH, sjećaju se da je granatiranje zgrade počelo oko 21 sat, a plamen koji je time izazvan pojavio se neposredno poslije toga. Zgrada je bila pogođena sa više desetina granata. Vatrogasci koji su se našli na licu mjesta, suočeni sa masovnom snajperskom i minobacačkom vatrom, koja je zasipala prostor oko zgrade i nedostatkom vode, nastojali su da spase što se spasiti moglo, ali nisu mogli mnogo učiniti da zaustave vatrenu stihiju.

Dragocene zbirke rukopisa, starih štampanih knjiga, arhivske građe i druge vrste dokumentarnog naslijeđa – pamćenje brojnih generacija Bošnjaka, Srba, Hrvata, Jevreja i pripadnika drugih naroda u Bosni i Hercegovini, nestali su u plamenu. Centralni katalog, zajedno sa glavninom nenadoknadivih kolekcija bosanskohercegovačkih časopisa, koji su publikovani od sredine 19. stoljeća, pa do 1992. godine, najvećim dijelom su izgubljeni. Historijska zgrada Vijećnice – gradska kuća – koja je 1996. godine obilježila svoju 100-tu godišnjicu, simbol grada Sarajeva i mjesto susretanja brojnih generacija studenta sarajevskog Univerziteta, reducirana je na beživotnu školjku. Naučno, književno i umjetničko naslijeđe, prikupljano decenijama sa prostora jugoistočne Evrope, dijela pisana rukom, ili štampana na bosanskom/

hrvatskom/ srpskom i drugim jezicima, muzički zapisi, geografske karte, pisma, posmrtnice, razglednice, plakati, mikrofilmovi također su bili izloženi uništenju.

Sablasni plamen Vijećnice neposredno je odjeknuo ponajprije u mislima i srcima Sarajlija, a potom čitave zemlje. Ovaj tragični događaj su neposredno pratile reakcije novinara.

U izdanju "Večernjih novina" br. 8386, koje nosi datum srijeda i četvrtak 26. i 27. avgusta 2002. uvodničar E. Dizdar je pod naslovom "Oganj bolesnog uma" zapisao: "Dok je Sarajevo plakalo, temelji su izgorjeli u ognju prebolesnog uma koji je žderao stoljeća mudrosti. Dok je gorila Vijećnica. Vijećnica koja jeste za nas vječna i vječna."

V. Mrkić u "Oslobođenju" od 27. avgusta/kolovoza 1992. ističe: "Čuvena sarajevska Vijećnica, jedan od simbola grada i njegove istorije, nestala je u velikom požaru, koji je, nakon neprestanog granatiranja s agresorskih položaja izbio u utorak 25. avgusta oko 21 sat. Velika građevina koja je 1994. godine trebalo da proslavi 100-godišnjicu postojanja, gorjela je cijelu noć, neprestano zasipana novim granatama i zapaljivim mecima, juče cijelo priepodne, da bi oko 14 sati plameni jezici gutali posljednje ostatke drvene građe na svim spratovima. Čulo se kako se ponegdje još obrušavaju unutrašnji zidovi, puca staklo, kroz rešetke na prozorima vidjele su se gomile greda i namještaja što dogorijevaju i već se mogao naslutiti ogromni, crni skelet građevine, od koje su ostali samo goli, pocrnjeli zidovi."

Uslijedilo je i reagovanje Udruženja književnika BiH u saopštenju koje je potpisao Goran Simić u kojem se, između ostalog, kaže: "Plamen Vijećnice koji nam je sledio srca, ne može se tumačiti nikako drugačije, nego kao atak na duhovni identitet ove naše zajedničke domovine, koja ratujući protiv fašoidne politike ujedno ratuje protiv barbarokratije paljanskih umjetnika (Oslobođenje, 1. septembar 1992. str. 4).

Trećeg septembra u tekstu naslovljenom "Plamen Vijećnice i Ćosić," opet u "Oslobođenju," Ivan Kordić ističe: "Plamen Vijećnice, zlokožno je podsjetio na Hitlerovo spaljivanje knjiga, on je bolno uznemirio svakoga tko je tamo dotakao knjigu ili u svetoj tišini pročitao neku od njih ili pak proveo sate i dane ponad prašnjavih, ali zlatnih papira u ugodnoj polutami ove sarajevske građevine."

Pažljivi zapisničar Komisije eksperata Ujedinjenih nacija, osnovane na temelju Rezolucije 780 (1992.) Vijeća sigurnosti za događanja u Sarajevu dana 25.

avgusta 1992. godine i ciljeve koji su tada pogođeni artiljerijskom vatrom, zabilježio je kratko: **“Sarajevska Nacionalna biblioteka pogođena je granatom u 9 i 30.”**

(www.ess.uwe.ac.uk/comoxpert/ANX/VI-02.htm, str. 65). (Podatak preuzet sa Interneta 17.07.2002.)

U članku “Bombardovana zgrada, zapaljene knjige” objavljenom u njemačkoj novini Frankfurter Allgemeine Zeitung, (3.06.1993.) I. Lovrenović u povodu razaranja Vijećnice ističe: “Ništa se nije moglo učiniti. Prvo, krov stare zgrade je pogođen sa više stotina zapaljivih granata srpske artiljerije smještene na brdima koja nadvisuju grad. Kako je plamen dostizao neronske proporcije svaki pristup Vijećnici bio je blokiran stalnom, manijakalnom vatrom iz mitraljeskih i topovskih oruđa. Stotine hiljada svezaka – rijetkih knjiga, rukopisa, časopisa, dragocjenih dokumenata – sve je iščezlo sa jutrom.”

Petnaestog jula 1993. godine je više od tri stotine profesora angažovanih na američkim univerzitetima potpisalo protestni oglas naslovljen “Genocid nad kulturom u Bosni i Hercegovini” i objavili ga u New York Review of Books, u kojem se na početku kaže: “Kao učenjaci, akademičari koji su profesionalno zainteresirani za studije kultura i naroda regiona, u kojem se odvija tragedija Bosne, mi izražavamo svoje zaprepašćenje zbog jedne dimenzije te tragedije – koja nije dovoljno u fokusu pažnje svjetske zajednice, a tiče se kulturnog nasljeđa Bosne.”

Medjunarodna federacija bibliotečkih udruženja i institucija – IFLA je na svojoj godišnjoj skupštini u Barceloni 27. avgusta 1993. posebnom rezolucijom osudila razaranje biblioteka u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini uključujući i razaranje NUB BiH i iskazala svoju solidarnost sa kolegama – bibliotekarima u tim zemljama. Bazirajući svoju odluku na rezoluciji 827 Vijeća sigurnosti UN, Generalna konferencija UNESCO-a je 13. novembra 1993. u Parizu usvojila rezoluciju koja se odnosi na “Stanje kulturnog i arhitektonskog nasljedja te obrazovnih i kulturnih institucija Bosne i Hercegovine” apostrofirajući posebno NUB BiH i potrebu njene obnove.

Pamćenje o razaranju Vijećnice i njenog dragocjenog sadržaja nije se ugasilo sa dolaskom mira, ustvari se preselilo u poeziju pa je pjesnik na engleskom jeziku Ted Hughes našao za shodno da uzvrikne: “Gdje god je narod probudjene svijesti

knjige su mu memorija. Jasno je ko dan da propadanje biblioteka slični Alzhajmerovoj bolesti na mozgu nacije”. Bosanskohercegovačka pjesnikinja Bisera Alikadić napisala je pjesmu protesta, učinili su to i mnogi drugi.

Nada za obnovu biblioteke, kao najznačajnijeg arhitektonskog objekta urbanog središta starog Sarajeva, dobila je poticaj potpisivanjem dejtonskog sporazuma u novembru mjesecu 1995. godine. Ta očekivanja reflektiraju se i u naslovima svjetskih medija. The New York Times Int. u broju od 12. avgusta 1996. godine u naslovu ističe: “Prekrasna biblioteka u ruinama, ali sa voljom da oživi.” Najdjelotvorniju inicijalnu pomoć u obnovi funkcija Biblioteke kao institucije pružili su UNESCO i Svjetska banka što je u poslijeratnom periodu bilo od vitalne važnosti za aktiviranje rada biblioteke na novoj lokaciji - u jednoj od zgrada u bivšoj kasarni M. Tito. S druge strane, proces obnove zgrade Vijećnice, započet uz podršku austrijske Vlade nastavljen je zahvaljujući finansijskoj potpori Evropske unije u okviru programa ‘Evropa za Sarajevo.’ Taj posao još traje i ne zna se kada će se i iz kojih izvora okončati.

Plamen goruće Vijećnice prejasno je osvijetlio stranputicu kojom su bile krenule sile šovinizma i isključivosti u ovom dijelu jugoistočne Evrope da genocidnom politikom *etničkog čišćenja* a na ruševinama suživota i kulture pluralističkog društva izgrade orvelijanski svijet nerazumnog nacionalizma i monoetnicizma. Razaranje Vijećnice je paradigmatično i za neke retrogradne procese u drugim dijelovima svijeta u kojima su na kraju drugog milenija, pored užasa nasilja nad ljudima, razarani spomenici u Ruandi, Avganistanu, Kosovu, Bliskom Istoku i drugdje.

U tekstu Andrasha Riedlmayera “Convivencia under fire: genocide and book burning in Bosnia” (Suživot pod vatrom: genocid i paljenje knjiga u Bosni) objavljenom u knjizi *The Holocaust and the book* (Amherst: Massachusetts press, 2001. str.273-74) razaranje sarajevske biblioteke dovodi se u vezu sa sličnim barbarskim aktima tokom nacističke okupacije Evrope u Drugom svjetskom ratu.

Ipak ostaje nada da rušitelji Vijećnice nisu postigli svoj cilj niti su njihove poruke naširoko prihvaćene. Pozitivan primjer dovršetka obnove Aleksandrijske biblioteke u Egiptu ove godine učvršćuje naše uvjerenje da će se uz nastojanja

bosanskohercegovačkih vlasti, prijateljskih zemalja i međunarodne zajednice obnova Vijećnice, njenog bibliotečkog fonda, obuka i zapošljavanje odgovarajućih kadrova, instaliranje informatičke infrastrukture ubrzati i da će ona ponovo u punom sjaju nastaviti ispunjavati zahtjevna očekivanja svojih brojnih korisnika.

Ono što ostaje kao nauk iz ove tragedije, za sve nas, jeste saznanje da postojeći međunarodni pravni instrumenti za zaštitu kulturnog, posebno dokumentarnog naslijeđa kao što su Konvencija za sprječavanje i kažnjavanje zločina genocida (1948), Konvencija za zaštitu kulturnih dobara u slučaju oružanog konflikta (1954) i njihove kasnije dopune nisu spriječili razaranje Vijećnice i njenog dragocjenog sadržaja.

Otuda potreba da se ovi pravni dokumenti inoviraju i prilagode novostečenim iskustvima na svjetskoj razini kako bi se njihovm sveobuhvatnijom primjenom ubuduće moglo adekvatnije odgovoriti ne samo u sprječavanju uništavanja kulturnih dobara nego i njihovoj kasnijoj rekonstrukciji.

Hitna obnova Vijećnice kao biblioteke označila bi pobjedu civilizacije nad barbarstvom i doprinijela razvoju duha tolerancije i uvažavanja u mirnoj, prosperitetnoj i multietničkoj Bosni i Hercegovini.

